

Список використаних джерел:

1. Марич Є. В. Боротьба з корупцією : посібник для державних службовців / Є. В. Марич, Р. П. Марчук. – К. : Вид-во КМЦППК, 2011. – с. 62.
2. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 р. № 565-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/565-12>
3. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. – К. : Юридична думка, 2004. – 400 с.
4. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній Україні : дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / Є. В. Невмержицький ; Ін-т держави і права України НАН України. – К., 1999.
5. Степашин С. Против криминализации России / С. Степашин // Российская юстиция. – 2000. – № 1. – С. 2–3.
6. Кальман О. Г. Організована економічна злочинність і корупція в Україні: проблеми протидії / О. Г. Кальман // Правові проблеми боротьби зі злочинністю : у 2-х кн. – Кн. 2. – Х. : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2002. – С 5–30.
7. Уманец С. И. Роль и значение феномена гласности в борьбе с коррупцией в органах государственной власти и управления / С. И. Уманец, Е. Е. Тонков // Коррупция в органах власти: природа, меры противодействия, международное сотрудничество. – Н. Новгород, 2001. – С. 272–280.
8. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
9. Інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.infolight.org.ua>

УДК 354:851

П. О. Скок, здобувач,
Академія муніципального управління

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЯК ФАКТОРА ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІЇ

Одне з найважливіших завдань держави і суспільства, виконання якого дозволило б їй досягти високого рівня національної конкурентоспроможності та забезпечити подальше планомірне і стійке зростання, – створення ефективної та такої, що відповідає всім сучасним вимогам, системи освіти і формування повноцінного ринку освітніх послуг, що чітко функціонує. Наразі потрібні нові дослідження, які б розглядали механізм взаємодії держави й освіти в сучасній динаміці. Тому в праці окреслено перелік показників та агрегованих індикаторів, покращивши які та чи інша державна система може гарантувати собі конкурентні переваги перед іншими, тобто вони можуть привести країну до вищих показників конкурентоспроможності.

Ключові слова: освітні послуги; конкурентоспроможність нації; методика оцінювання національної конкурентоспроможності; механізми державного регулювання; інтелектуальний капітал нації.

© П. О. Скок, 2014

One of the major tasks of the state and society, the solution which would allow it to achieve a high level of national competitiveness and ensure the continued orderly and sustainable growth – creating an effective and one that meets all the requirements of the education system and form a complete and well-functioning education market. Currently, there is a need for new studies, covering the mechanism of interaction between state and education in the modern dynamics. Therefore outlined in the list of indicators and aggregate indicators are improving or another state system can guarantee a competitive advantage over others, and together can lead the country to a higher competitiveness indicators.

Key words: educational services; competitiveness of the nation; the method of estimating national competitiveness; mechanisms of regulation; intellectual capital of the nation.

Постановка проблеми. Сучасна держава ґрунтується на інтелектуальному капіталі, знаннях та інформації. В таких умовах людські ресурси й інтелектуальний потенціал нації стають головним багатством будь-якої країни і головним інструментом у забезпеченні національної конкурентоспроможності. Основний механізм примноження національного інтелектуального потенціалу – це підвищення рівня знань населення, рівня освоєння громадянами країни тих навичок і умінь, які необхідні для професійної діяльності, створення інтелектуального продукту, генерування нових знань і технологій. Також це сприяє підтримці та примноженню цього рівня знань протягом усього активного періоду життя будь-якого громадянина країни.

Через це одне з найважливіших завдань держави і суспільства, виконання якого дозволило б державі досягти високого рівня національної конкурентоспроможності та забезпечити подальше планомірне і стійке зростання, – створення ефективної та відповідної всім сучасним вимогам системи освіти і формування повноцінного ринку освітніх послуг, що чітко функціонує.

Те значення, яке освіта має для сучасного світу в цілому і для розвитку України зокрема, комплексність цієї системи, високі темпи розвитку ринку освітніх послуг – все це зумовлює актуальність даної теми і необхідність усебічного вивчення процесів, що відбуваються у сфері освіти і взаємодії освіти з розвитком країни.

При цьому дослідження в цій галузі набувають особливої актуальності для української науки. Побудова державних механізмів удосконалення цього ринку ускладнюється тим, що процес трансформації індустріальних механізмів розвитку держави базується на інтелектуальному капіталі, знаннях та інформації [1, 26].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У написанні статті використано праці таких зарубіжних і вітчизняних дослідників, як С. Адлунг, С. А. Беляков, Л. Бенсон, Р. Боєр, Х. С. Бола, В. Б. Буглай, Г. А. Билихін, Р. Ван дам Мерас, А. А. Воронін, С. А. Смирнов, Г. М. Гукасян, А. Б. Дайновський, І. І. Дюмулен, В. А. Жамін, Д. Кард, Дж. С. Колеман, Е. Кон, Ф. Котлер, Р. Коттрелл, В. М. Кутовий, Н. М. Ливенцев, Х. А. Патрінос, М. Портер, Дж. Псахаропулос, В. Є. Рибалкін, Б. С. Рябушкін, З. Тсанатос, Н. А. Хроменков, Дж. Шумпетер, С. В. Шишкін, В. П. Щетинін та ін.

Мета статті – аналіз сучасного стану освітніх послуг як фактора впливу на конкурентоспроможність нації, а також розробка методики оцінювання національної конкурентоспроможності з диференційованим підходом до оцінювання різних параметрів залежно від рівня розвитку країн.

Виклад основного матеріалу. Вивчення взаємозалежності освіти і механізмів функціонування освітньої системи на ринку освітніх послуг, значення, яке освіта має для подальшого зростання країни, – досить нова сфера дослідження. Освітня галузь як окремий об'єкт для вивчення з погляду державного регулювання почала розглядатися вченими менше півстоліття тому. Як наслідок, багато невивчених питань і суперечливих концепцій, що

пов'язано, безумовно, зі складністю об'єкта вивчення. Продукт, що формується в рамках системи освіти, і освітні послуги, на відміну від матеріальних товарів, мають специфіку і тенденцію до урізноманітнення форм і видів. Виникнення нових форм і видів освіти й освітніх послуг також ускладнює проблему.

Окремі аспекти освіти досить давно досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені, проте ці проблеми розглядалися в основному в рамках соціології, педагогічної науки, філософії [2, 11].

При цьому велика кількість праць, що існують у вітчизняній науковій літературі, досі концентрується на окремих сторонах процесу утворення або формування ринку освітніх послуг, а зарубіжний досвід більше розглядається в рамках теорії управління галуззю. Механізми, що зумовлюють взаємодію та взаємовплив сфери освіти й освітніх послуг і розвитку держави, часто розглядаються некомплексно. У зарубіжній літературі досить багато праць, які досліджують даний механізм, але, по-перше, вони не враховують українську специфіку, по-друге, більшість із них написано досить давно.

Через прискорення розвитку держави і сфери освіти виникає потреба у нових дослідженнях, які б розглядали механізм взаємодії цих двох сфер у сучасній динаміці.

Однозначно чітко окресленого переліку показників, поліпшивши які та чи інша державна система може гарантувати собі конкурентні переваги перед іншими, нині не існує. Наявні швидше якісь агреговані індикатори (причому деякі варіюються залежно від методики, на якій ґрунтується їхня оцінка), які в сукупності можуть привести країну до вищих показників конкурентоспроможності.

При цьому одні й ті ж параметри, показники за якими різні для різних країн, можуть самі собою не впливати радикально на вихідні результати оцінювання. Яскравий приклад тому – рівень оподаткування в країні. Традиційний погляд на оподаткування полягає в його оцінюванні як регулятора підприємницької активності: чим менший розмір податків, тим більше конкурентних переваг у держави для залучення бізнесу та інвестицій, і навпаки. Однак, наприклад, індекс світової конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), який визначається Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum), практично спростовує таке подання. Такі країни з традиційно середнім рівнем оподаткування, як США та Швейцарія, займають перші рядки в рейтингу національної конкурентоспроможності за оцінкою даної міжнародної організації, але поряд з ними в рейтингу розташовані і Данія, Швеція, Фінляндія – країни з дуже високим рівнем оподаткування. У державному управлінні “постійно йдуть дебати з питань, чи потрібно посилити державне втручання або зменшити його, чи підвищити податки або знизити їх, але індекс демонструє неспроможність цих дебатів” [3, 14].

Як правило, методики оцінювання національної конкурентоспроможності диференційовано визначають різні параметри залежно від рівня розвитку країн. Наприклад, такий фактор, як електрифікація, буде конкурентною перевагою для Єгипту або Болівії, але він не має значення в оцінюванні таких інноваційних країн, як США, Японія, Франція або Південна Корея. Для останніх на перше місце виходять такі показники, як рівень інвестицій в наукові дослідження і дослідно-конструкторські розробки (НДДКР), рівень освоєння нових технологій та інновації загалом. Іншими словами, конкурентоспроможність створюється не сукупністю наявних у країні ресурсів та інших факторів, а тим, як ця країна використовує наявні в неї ресурси і фактори для створення собі конкурентних переваг [4, 201].

Освіта – це не тільки ключовий інструмент для інноваційного розвитку, але й механізм підвищення національної конкурентоспроможності країн на світовій арені, насамперед в індустріально розвинених країнах [5, 18].

Раціональна основа такої ролі освіти досить очевидна. У міру розвитку наука по-слідовно висувала як обґрунтування добробуту нації спеціалізацію і розподіл праці, інвестиції

в матеріальну основу виробництва та інфраструктуру тощо. Проте невдалі спроби багатьох країн, що розвиваються, домогтися сталого зростання, незважаючи на наявні ресурси, спеціалізацію і значні інвестиції в розвиток інфраструктури, наочно продемонстрували, що таких заходів не достатньо для досягнення стійкого зростання в умовах сучасної великої конкуренції світової економіки. Тоді на перший план були висунуті інші механізми, а саме технологічний прогрес, інновації та розвиток людського капіталу (людських ресурсів), не має значення будуть ці ресурси розвинуті всередині самої країни або запозичені у більш розвинених країн. А технологічний розвиток і людський капітал, відповідно, базуються саме на освіті. Без освіти немає науки, інновацій, кваліфікованих робочих кадрів. Емпіричні дослідження, що проводяться під час визначення рейтингів національної конкурентоспроможності, тільки підтверджують значущість освіти як одного з найважливіших чинників. Це прямо й опосередковано, через інші чинники, впливає на національну конкурентоспроможність, а отже, на забезпечення розвитку країни та зростання добробуту її населення.

Так, наприклад, незважаючи на ряд низьких макроекономічних показників, за оцінками Всесвітнього економічного форуму (далі – ВЕФ), США посіли 1-ше місце в рейтингу 2007–2008 рр. На це місце США привели високі показники у групі “інновації” (1-ше місце), науково-дослідні інститути світового рівня (2-ге місце), високі витрати на НДДКР (2-ге місце) і значний зв’язок між підприємницькими колами й університетами, в тому числі в галузі наукових досліджень (1-ше місце) [6, 56].

На нашу думку, очевидний і не потребує додаткових доказів прямий зв’язок перерахованих показників із системою освіти і розвиненим ринком освітніх послуг США. До того ж сама культура інновацій дуже розвинена в США, вона базується безпосередньо на кількості вступників до вищих навчальних закладів [7].

Навпаки, Швейцарія, котра посіла в останньому рейтингу конкурентоспроможності ВЕФ 2-ге місце, цим багато в чому завдячує тому, що показник зарахування (47 %) до вищів дав цій країні тільки 37-ме місце. Це дозволило укладачам рейтингу особливо відзначити необхідність для Швейцарії підвищення рівня охоплення населення вищою освітою і забезпечення підготовки національних кадрів для подальшого інноваційного розвитку [8, 12].

Розвиток усіх рівнів освіти – обов’язкова умова поступального розвитку країни і суспільства. У 2-й пол. XX ст. ситуація з підвищенням освітнього рівня населення в країнах світу явно прогресувала. Так, до 1990 р. початкову освіту мало все населення близько 60 % країн світу. Водночас у 1960 р. цей показник дорівнював усього 28 %. Незважаючи на цей розвиток, безграмотність залишається фактором, який стримує розвиток багатьох країн світу [9, 189].

Ідеться насамперед про найменш розвинені країни. Але й у тих країнах, які досягли певних успіхів у технічному і науковому розвитку, безграмотність досі не ліквідована. Яскравий приклад цього – Індія, в якій, попри її статус постачальника висококваліфікованих фахівців у галузі телекомунікацій та комп’ютерних наук для багатьох розвинених західних країн, рівень безграмотності залишається вкрай високим – за даними ЮНЕСКО на початку XXI ст. в Індії близько 40 % населення не вміли ні читати, ні писати.

Відсутність таких елементарних навичок дуже обмежує можливість громадян таких країн брати участь у процесі розвитку країни, в соціальному житті суспільства, у професійній діяльності, а також знижує їхні можливості знайти роботу й отримувати гідну винагороду за працю, що, своєю чергою, призводить до зростання бідності в цих країнах. Тут це явище розглянуто з погляду розвитку держави та соціально-економічного становища особистості в суспільстві. З позиції розвитку виробництва і ключового фактора забезпечення національної конкурентоспроможності – продуктивності національних компаній – така ситуація

і тут створює певні перешкоди для розвитку. Без достатньої кількості кваліфікованих працівників компанії обмежені у виборі видів діяльності, “прив’язані” до видів трудомістких виробництв, що, відповідно, обмежує їхню здатність до розвитку і просування вгору ланцюгом створення цінності [10, 13].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Найпоширеніше нині наукове розуміння національної конкурентоспроможності можна сформулювати так: це поєднання чинників і політики, що дають нації можливість створювати і підтримувати таке середовище, яке забезпечує зростання продуктивності національних компаній і рівня життя населення. Але, як відомо, зростання продуктивності – не самоціль, метою є процвітання нації та висока якість життя населення країни. Саме освіта безпосередньо впливає і на те, і на інше.

Освіта дає людині можливість активної, повноцінної участі в житті суспільства, дозволяє забезпечити гідний рівень собі та своїй сім’ї, ростити майбутнє покоління, здатне цінувати знання та розвивати їх далі, тим самим утворюючи безперервний цикл відтворення інтелектуального капіталу, а отже, майбутню конкурентоспроможність нації. Іншими словами, на думку автора, освіта – запорука своєрідного постійного інтелектуального розвитку суспільства.

Як уже зазначалось, освіта – це не щось монолітне, вона складається з різних форм, рівнів, компонентів. Якщо брати всю сферу освіти чи весь ринок освітніх послуг, то в них можна виділити окремі компоненти або показники, які характеризують ці явища. Ідеться, насамперед, про два основні параметри оцінювання: кількісний та якісний.

Список використаних джерел:

1. Бироваш М. шМОН / М. Бироваш // Бизнес. – 2007. – № 36. – С. 24–29.
2. Шилова В. І. Державне регулювання ринку освітніх послуг в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Шилова Валентина Іванівна. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
3. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства : матеріали до доповіді міністра освіти і науки С. Ніколаєнка на підсумковій колегії МОН України 1–2 березня 2007 р., м. Харків // Освіта України (спецвипуск). – 2007. – № 16–17. – С. 2–20.
4. Малий І. Й. Держава і ринок: філософія взаємодії : монографія / за заг. та наук. ред. д-ра екон. наук, проф. І. Й. Малого / І. Й. Малий, М. І. Діба, М. К. Галабурда. – К. : КНЕУ, 2005. – 358 с.
5. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи : матеріали до підсумкової колегії МОН України (21 березня 2008 р.) // Освіта України (спецвипуск). – 2008. – № 21–22 (905). – С. 1–23.
6. Галиця І. Державне регулювання в умовах ринкових відносин / І. Галиця // Економіка України. – 2002. – № 6. – С. 52–58.
7. Sahlberg Pasi. Beyond autonomy and accountability: Differing strategies to raising student achievement. Paper presented at the European School Heads Association (ESHA) Sahlberg Pasi. – Conference in Roma. – Italy, 2nd November, 2006.
8. Антошкіна Л. І. Науково-методичні основи державного регулювання вищої освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук : спец. 08.02.03 “Організація управління, планування і регулювання економікою” / Л. І. Антошкіна. – К., 2006. – 28 с.
9. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : навчальний посібник / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К. : Знання-Прес, 2002. – 214 с.
10. Вакарчук І. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи / І. Вакарчук // Вища школа. – 2008. – № 3. – С. 3–18.